

Eetikast ja moraalist

Margit Sutrop

Vabariigi Presidendi Mõttekoja istung eetikast

20. 03. 2012

Sõna eetika etümoloogia

- ▶ Sõna **eetika** jõudis kreeka keelest ladina keelde tõlkeapsuna (E. Tugendhat):

ethos– komme, harjumus

“**ēthos**” tähistas iseloomuomadust

- ▶ Sõna **moraal** ladina keeles: **mores** tähistab kombeid.

Eetika ja moraal

- ▶ **Moraal** osutab inimeste ja kultuuride teatud tavadele, reeglitele ja praktikatele
- ▶ **Moraalifilosoofia** on filosoofiline ja teoreetiline mõtisklus moraali üle
- ▶ **Eetika** tähistab moraali ja moraalifilosoofia valdkonda tervikuna

Moraalinormid ja õigusnormid

- ▶ Moraalinormid on **mitteformaalsed**, nende täitmist ei tagata riiklike institutsioonidega nagu õigusnorme.
- ▶ Tagatakse nii **väliste** (teiste inimeste reaktsioonid, suhtumine- viha, põlgus, koostööst keeldumine) kui **sisemiste sanktsioonidega** (häbi, südametunnistusepiin).
- ▶ Moraalinormid on **universaalsed**, ei ole piiratud riigipiiride või riikide grupiga nagu õigusnormid.
- ▶ Moraalinormide kohustuslikkust ei põhjendata viitega seadusandja autoriteedile vaid inimeste mõistusele, kokkuleppele, kasulikkusele.
- ▶ Moraalinormid kehtivad vaid neile, kes tahavad olla moraalikogukonna liikmed. Kahjuks kõik ei taha.

Loomuõiguse teooriad versus positivism

- ▶ Positivistid lahutavad õiguse ja moraali
- ▶ Loomuõiguse teooria järgi on õiguse ja moraali vahel kontseptuaalne, loogiline, paratamatu seos
- ▶ Inimeste loodud (positiivse) õiguse kõrval on loomulik õigus, mis legitimeerib positiivse õiguse
- ▶ Universaalsed inimõigused tuginevad arusaamal, et inimesed on Looja poolt varustatud võõrandamatute õigustega (elu, vabadus, püüdlemine õnne poole)

Eetika peamine küsimus

▶ Antiikfilosoofias

Kuidas peaks elama?

Küsimus esitatud üksiku indiviidi seisukohalt.

Küsimus õigest eluviisist

▶ Uusaegses filosoofias

Mida ma tohin teha?

Küsimus inimeste kooselust, vastastikused õigused ja kohustused

Eetika jaguneb

- Normatiiveetika: konstrueerib eetikateooriaid, põhjendab moraaliotsustusi teoreetilistes raamistikes
- Metaeetika: uurib eetikaterminite (hea/halb, voorus/pahe, moraaliotsustuse struktuur, jne) tähendust, väärtusotsustuste loomust
- Valdkondlik praktiline eetika: käsitleb mingile konkreetsele valdkonnale omaseid moraaliplane
- Kutse-eetika: tegeleb kutsealase käitumisega seotud eetikaprobleemidega, professioni funktsioonist, eesmärkidest tulenevate väärtuste alusel sõnastatud hea käitumise tavadega

Teoreetiline eetika

Praktiline eetika

Praktiline eetika jaotub

- ▶ Meditsiinieetika
- ▶ Ajakirjanduseetika
- ▶ Teaduseetika
- ▶ Majandus- ja ärieetika
- ▶ Pedagoogiline eetika
- ▶ Avaliku teenistuse eetika
- ▶ Spordieetika
- ▶ Keskkonna eetika
- ▶ Arsti eetika
- ▶ Ajakirjaniku eetika
- ▶ Teadlase eetika
- ▶ Finantsjuhi/audiitori/raamatupidaja eetika
- ▶ Õpetaja eetika
- ▶ Ametniku eetika
- ▶ Sportlase eetika
- ▶ Keskkonnavoliniku eetika

Valdkondlik eetika

Kutse-eetika

Kutse-eetika

- ▶ **Kutset** e. professioni sotsioloogiline määratlus: kutset iseloomustab selle liikmete kompetents (erialased teadmised ja kogemus) ja kollektiivne teenistusideaal. Võimupõhine lähenemine: professioni esindajad kui eriline rühm, kes omavad kontrolli teatud valdkonna üle.
- ▶ Uus käsitus- professionaalne või kutsealane roll. Rollipõhine käsitus võimaldab kirjeldada paremini nüüdisaegset elupraktikat, kus inimene täidab sageli vaheldumisi erinevaid rolle, olles kas juht, alluv, õpetaja, spetsialist, administraator.
- ▶ **Kutse** eksisteerimine tugineb inimeste vajadustel ja **väärtustel**, mille alusel defineeritakse teenistuse ideaalid. Rolli-põhise puhul ootused rollile tulenevalt kontekstist.

Miks on eetikakoodeksit vaja?

- ▶ Eetikakoodeks on toeks kindlas valdkonnas tekkivate moraaliprobleemide lahendamisel või õigete käitumisviiside valikul.
- ▶ Väara käitumise ennetamiseks ja ärahoidmiseks
- ▶ Ühtsustunde loomiseks põhiväärtuste jagamise alusel
- ▶ Puuduliku regulatsiooni täiendamiseks
- ▶ Avalikkuse surve ja suurenenud kontrolli tõttu
- ▶ Eetilised dilemmad (väärtused võivad sattuda konflikti, nt konfidentsiaalsus ja elu, lojaalsus ja ausus) – vajadus panna paika reeglid, millest antud elukutse esindaja saaks lähtuda.
- ▶ Avalikkuse teavitamiseks, et saavutada usaldust.

Eetikakoodeksite kohta info

- ▶ “Eetikakoodeksite käsiraamat”,
koost. T. Aavik, K. Keerus, K. Lõuk, A.
Nõmper, A. Pevkur, L. Saarniit, K. Simm,
M. Sutrop, M. Tõnissaar, A. Vaher, I. Volt
(Tartu 2007)

Katse luua poliitikute eetikakoodeks

Ettepaneku sellist koodeksit luua tegi Eesti Demokraatia Uuendamine (EDU):

- ▶ „Eesti Vabariigi poliitik ei lase end mõjutada erapoolikutest grupihuvidest, vaid asetab alati esiplaanile valijate huvid ja ühiskonna üldise hüve.
- ▶ – Astub tagasi, kui on eksinud eetiliste põhimõtete vastu ja riivanud rahva õiglustunnet.“

Mis abi oleks poliitikute eetikakoodeksist?

- ▶ Koodeksi loomisega kaasnevates aruteludes saaks läbi arutada, teadvustada, mis on poliitika funktsioonid ja poliitiku roll. Kes poliitik on? Kas see on kutsumus või elukutse? Mida peab poliitik tegema? Kas ta peab seisma oma erakonna või valijate eest või ühiskonna üldise huvi eest?
- ▶ Näitaks ühiskonnale, et poliitikud on valmis lähtuma teatud väärtustest.
- ▶ Annaks võimaluse mõista hukka väärkäitumist poliitikute enda väärtustest ja reeglitest lähtuvalt.
- ▶ Väärkäitumise taunimine on oluline, et hoida usaldust poliitikute vastu (üksikjuhtumite pealt kiputakse tegema üldistusi kõigi kohta).

Poliitilise moraali kriis

- ❖ JOKK mentaliteedi vohamine
- ❖ Poliitikute eksimuste suurus ja rohkus
- ❖ Aatelisus on asendunud küünilisusega (sõna „eetiline poliitika“ on devalveerunud)
- ❖ Esiplaanile seatakse erapoolikud grupihuvid, mitte ühiskonna üldine hüve.
- ❖ Murettekitav on see, kuidas erakonnad oma liikmete rikkumisele reageerivad (ei reageeri).
- ❖ Paternalistlik riik, kus valitsejad teavad, mis on inimestele hea (mis on head vahendid–nõrk paternalism; mis on head eesmärgid– tugev paternalism).

- ▶ Tänan tähelepanu eest!

Margit.Sutrop@ut.ee

Infot eetika kohta leiab Tartu Ülikooli
eetikakeskuse eetikaveebist:

www.eetika.ee